

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง วิวัฒนาการหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรี ในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา วิวัฒนาการหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรี ในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ตั้งแต่ พุทธศักราช 2511 - 2533 ในด้าน โครงสร้างหลักสูตร วัตถุประสงค์หลักสูตร และการเรียนการสอน

วิธีดำเนินการวิจัย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ โดยทำการค้นคว้ารวบรวม ข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ สิ่งพิมพ์ ฯลฯ ที่เกี่ยวกับหลักสูตรศิลปศึกษาของมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยขอนแก่น นำมา วิเคราะห์เอกสาร เพื่อแบ่งแยกประเภทเป็น เอกสารขั้นต้น และเอกสารชั้นรอง แล้วนำ เนื้อหา มาเรียงลำดับเปรียบเทียบให้เห็นสภาพการเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับ ปริญญาตรี ถ้าเนื้อหาส่วนใดไม่ปรากฏในเอกสาร ได้หาข้อมูลเพิ่มเติมด้วยการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักสูตร และวิธีสำรวจตรวจนับจำนวนข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมานำเสนอในรูปความเรียงแบบพรรณนาวิเคราะห์

สรุปผลการวิจัย

1. วิวัฒนาการทางด้านโครงสร้างหลักสูตร

โครงสร้างหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร หลักสูตร 2 ปี จัดเป็นหลักสูตรสาขาหนึ่งของภาควิชามัธยมศึกษาในช่วงตั้งแต่ เริ่มเปิดหลักสูตรในปี พ.ศ. 2511 จนถึงปี พ.ศ. 2533. มีการแก้ไขปรับปรุงหลักสูตร 2 ครั้ง การแก้ไขหลักสูตรครั้งสำคัญที่สุด มีขึ้นหลังจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตรได้รับการยกฐานะให้เป็นมหาวิทยาลัย จึงมีการปรับปรุงหลักสูตรของมหาวิทยาลัยครั้งใหญ่ ทางด้าน หลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรีก็เช่นเดียวกัน ได้มีการปรับปรุงโครงสร้างให้มีความสอดคล้อง กับหลักสูตรของมหาวิทยาลัย โครงสร้างของหลักสูตรที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจนมีดังนี้

การจัดโครงสร้างของกลุ่มวิชา เดิมแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มวิชาสามัญ และกลุ่มวิชาทางการศึกษา กลุ่มวิชาสามัญประกอบด้วย กลุ่มวิชาสามัญทั่วไปและกลุ่มวิชาสามัญ

เอก-โท และกลุ่มวิชาสามัญเลือก ในกลุ่มวิชาสามัญเอก-โทเป็นส่วนหนึ่งของวิชาเอกทางศิลปศึกษา และเป็นวิชาโทในสาขาวิชาอื่น สำหรับโครงสร้างของวิชาเอกทางศิลปศึกษาประกอบด้วย วิชาบังคับ และวิชาเลือกซึ่งแบ่งเป็น 3 สายวิชา คือ สายพาณิชศิลป์ สายการออกแบบ และสายเขียนแบบ หลังจากมีการแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรและประกาศใช้หลักสูตรใหม่ ในปี พ.ศ.2519 มีการจัดโครงสร้างหลักสูตรใหม่โดยลดความซับซ้อนลง โดยแบ่งกลุ่มวิชาหลักเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มวิชาทางการศึกษา กลุ่มวิชาเอก กลุ่มวิชาโท และกลุ่มวิชาเลือก สำหรับกลุ่มวิชาเอกทางศิลปศึกษาแบ่งเป็น วิชาบังคับ และวิชาเลือก ในวิชาเลือกแบ่งเป็น 2 หมวดวิชา ในแต่ละหมวดจะประกอบด้วยวิชาในหลายสาขารวมกัน การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรครั้งนี้ทำให้กลุ่มวิชาสามัญทั่วไปของหลักสูตรเดิมถูกตัดทิ้งไป

การเปลี่ยนแปลงทางการจัดการหน่วยกิต หลักสูตรปี พ.ศ.2511 กำหนดให้เรียน 105 หน่วยกิตเป็นอย่างต่ำ จำนวนหน่วยกิตของวิชาเอกศิลปศึกษามีสัดส่วนมากที่สุด หลังจากมีการแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรและประกาศใช้หลักสูตรใหม่ ในปี พ.ศ.2519 กำหนดให้เรียนไม่น้อยกว่า 70 หน่วยกิต สัดส่วนจำนวนหน่วยกิตของวิชาเอกศิลปศึกษายังมีสัดส่วนมากเหมือนเดิม ต่อมาในปี พ.ศ.2525 ได้มีการแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรอีกครั้งหนึ่ง จำนวนหน่วยกิตของหลักสูตรศิลปศึกษาเพิ่มจากเดิม 70 หน่วยกิต เป็น 80 หน่วยกิต

โครงสร้างหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรีของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หลักสูตร 4 ปี ในช่วงตั้งแต่เริ่มเปิดหลักสูตร ในปี พ.ศ.2512 จนถึง ปี พ.ศ.2533 ได้มีการแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรทั้งหมด 4 ครั้ง คือ ในปี พ.ศ.2515 2520 2525 และ 2529 การปรับปรุงโครงสร้างเป็นไปตามโครงสร้างหลักสูตรรวมของคณะกรรมการ

โครงสร้างของกลุ่มวิชาในหลักสูตรปี พ.ศ.2512 ประกอบด้วย วิชาทั่วไป วิชาครู วิชาเฉพาะ และวิชาเลือกเสรี ในกลุ่มวิชาครูผู้เรียนจะต้องเลือกเรียนทางสาขาประถมศึกษาหรือสาขามัธยมศึกษา อย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนวิชาเฉพาะประกอบด้วยวิชาเอก วิชาโท วิชาโทจะมีกลุ่มวิชาทางวิทยาศาสตร์ และกลุ่มวิชาทางอักษรศาสตร์ผู้เรียนต้องเลือกเรียนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ส่วนวิชาเอกทางศิลปศึกษาประกอบด้วยวิชาบังคับ และวิชาเลือก ซึ่งมีถึง 12 สาขา แต่ผู้เรียนเลือกเรียนได้เพียงสาขาเดียวเท่านั้น ทางด้านการจัดโครงสร้างสัดส่วนจำนวนหน่วยกิต หลักสูตรจัดให้เรียนในกลุ่มวิชาทั่วไปเป็นสัดส่วนสูงสุด รองลงมาได้แก่วิชาเฉพาะ (ทั้งวิชาเอกและวิชาโทรวมกัน)

เมื่อมีการปรับปรุงหลักสูตรในปี พ.ศ.2515 ยังคงโครงสร้างหมวดวิชาของหลักสูตรไว้อย่างเดิม คือประกอบด้วยหมวดวิชาทั้งหมด 4 หมวด แต่เมื่อมีการปรับปรุงโครงสร้างในหมวดวิชาเฉพาะ คือ มีทั้งแบบวิชาเอก วิชาโท และแบบวิชาเอกสายเดี่ยว ส่วนวิชาเอก

ศิลปศึกษาประกอบด้วยวิชาบังคับ และวิชาเลือก มีการตัดสายวิชาเลือกบางสาย และเพิ่มสายวิชาเลือกใหม่เข้ามาแทน ทางด้านโครงสร้างสัดส่วนจำนวนหน่วยกิตของหลักสูตรมีการปรับจำนวนหน่วยกิตรวมของหลักสูตรจาก 145 หน่วยกิต ให้เหลือเพียง 135 หน่วยกิต กลุ่มวิชาเฉพาะมีสัดส่วนจำนวนหน่วยกิตสูงสุด หลังจากมีการแก้ไขปรับปรุงใหม่ในปี พ.ศ. 2520 โครงสร้างหลักสูตรยังเหมือนเดิม เพียงแต่ตัดกลุ่มวิชาโทออกเหลือไว้เพียงวิชาเอกศิลปะสายเดียว และรายวิชาเลือกในวิชาเอกศิลปศึกษาบางสายถูกตัดทิ้งไป โครงสร้างของจำนวนหน่วยกิตไม่มีการแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรใน ปี พ.ศ. 2520

ในการแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรปี พ.ศ. 2529 ได้ยกเลิกสายวิชาทางศิลปศึกษาแต่นำรายวิชาของสายวิชาต่าง ๆ มารวมกันให้ผู้เรียนได้เลือกตามความสนใจ ส่วนโครงสร้างของจำนวนหน่วยกิตรวม เพิ่มจาก 135 หน่วยกิต มาเป็น 145 หน่วยกิต หน่วยกิตของกลุ่มวิชาเอกศิลปศึกษามีสัดส่วนจำนวนหน่วยกิตสูงขึ้นมากกว่าหลักสูตรฉบับอื่น ๆ ที่ผ่านมา

สำหรับการจัดโครงสร้างของหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรี ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น หลักสูตร 2 ปี ตั้งแต่เริ่มเปิดหลักสูตรในปี พ.ศ. 2529 จนถึงปี พ.ศ. 2533 มีการปรับปรุงหลักสูตรเพียงครั้งเดียว ในปี พ.ศ. 2530 แต่ไม่มีผลกระทบต่อการจัดโครงสร้างของกลุ่มวิชา แต่ทางด้านการจัดโครงสร้างสัดส่วนจำนวนหน่วยกิตมีการเปลี่ยนแปลงบ้างเล็กน้อย คือ แบ่งออกเป็น 2 แบบ แบบที่ 1 ยังคงสัดส่วนเดิมไว้ทั้งหมด คือ มีสัดส่วนจำนวนหน่วยกิตของวิชาเฉพาะศิลปศึกษาสูงสุด แต่ในแบบที่ 2 ให้สัดส่วนจำนวนหน่วยกิตของวิชาเฉพาะทางการศึกษาสูงสุด

2. วิวัฒนาการทางด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

วัตถุประสงค์ของหลักสูตรศิลปศึกษาของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อใหญ่ ๆ คือ การรู้จักคุณค่าความซาบซึ้งต่อศิลปวัฒนธรรมของชาติและสามารถนำความรู้ทางศิลปะไปใช้สอน และฝึกฝนหาประสบการณ์การทำงานด้านศิลปะ แต่ในหลักสูตรที่ใช้อยู่ในปัจจุบันได้เพิ่มเติมวัตถุประสงค์ในเรื่องของการนำทักษะความรู้ทางศิลปะไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในสังคมมากขึ้น

วัตถุประสงค์ของหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรีของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในหลักสูตรฉบับแรก มุ่งเน้นการยกระดับครูศิลปศึกษาให้ทัดเทียมครูในสาขาอื่น ๆ สามารถสอนศิลปะได้อย่างกว้างขวางในหลายระดับ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา ในการปรับปรุงหลักสูตรปี พ.ศ. 2515 ยังมุ่งหวังให้นิสิตที่จบออกไปสามารถสอนศิลปะได้อย่าง

กว้างขวางในหลายระดับแล้ว ยังเน้นให้นิสิตเป็นครูศิลปะที่ดี มีทักษะความรู้ด้านศิลปะ เพื่อนำไปปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม ในหลักสูตรปี พ.ศ. 2520-2525 เริ่มกำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ได้ชัดเจนมากขึ้น เช่น การผลิตบัณฑิตศิลปศึกษา เพื่อไปสอนศิลปะในระดับชั้นประถมหรือระดับมัธยมโดยเฉพาะ และต้องการผลิตบัณฑิตศิลปศึกษาที่ต้องการศึกษาต่อในชั้นสูง ในหลักสูตรปี พ.ศ. 2529 ยังคงวัตถุประสงค์เดิมไว้ทั้งหมด แต่เพิ่มวัตถุประสงค์การผลิตบัณฑิตศิลปศึกษาที่ต้องการความชำนาญทางด้านวิชาศิลปะสาขาใดสาขาหนึ่งโดยเฉพาะ เพื่อเป็นแนวทางนำไปประกอบอาชีพส่วนตัว

วัตถุประสงค์ของการผลิตบัณฑิตศิลปศึกษาของมหาวิทยาลัยขอนแก่น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสอนศิลปะให้แก่ครูในระดับชั้นประถม และชั้นมัธยม นำความรู้ทางศิลปะไปร่วมพัฒนาสังคม จากวิวัฒนาการของวัตถุประสงค์หลักสูตรศิลปศึกษาใน ระดับปริญญาตรีของทั้ง 3 สถาบันมีแนวโน้มใกล้เคียงกันในด้านการขยายบทบาทของและหน้าที่ของบัณฑิตให้กว้างขวางมากขึ้น โดยเฉพาะการนำความรู้ทางศิลปะที่ได้ไปเป็นพื้นฐานสำหรับการประกอบอาชีพต่าง ๆ นอกเหนือการเป็นครูสอนศิลปะเพียงอย่างเดียว แนวโน้มต่อมาคือ เป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาค้นคว้าความรู้เพิ่มเติม และแนวโน้มสุดท้ายคือ การกำหนดบทบาททางการสอนเฉพาะในระดับให้ชัดเจนขึ้น

3. วิวัฒนาการด้านการเรียนการสอน

การเปลี่ยนแปลงด้านการเรียนการสอน มุ่งศึกษาและนำเสนอ 3 หัวข้อใหญ่ คือ เนื้อหารายวิชาของหลักสูตร ข้อบังคับและวิธีการสอน **สิ่งสนับสนุนหลักสูตร**

วิวัฒนาการด้านการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ในด้าน เนื้อหารายวิชาของหลักสูตรมีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ ในปี พ.ศ. 2519 คือ มีการปรับปรุงรายวิชาทางศิลปศึกษาในหลักสูตรจำนวนมาก โดยการลดจำนวนหน่วยกิตของวิชาต่าง ๆ ให้เหลือน้อยลง เช่น วิชาที่มีจำนวน 3 หน่วยกิต ปรับลดให้เหลือเพียง 2 หน่วยกิต การจัดแผนการเรียนในหลักสูตรปี พ.ศ. 2511 จัดให้เรียนวิชาบังคับในปี 1 ให้เรียนวิชาเลือกในชั้นปี 2 แต่หลังจากการปรับปรุงหลักสูตรในปี พ.ศ. 2519 วิชาเลือกถูกจัดให้เรียนในชั้นปี 1 เป็นส่วนใหญ่ มีส่วนน้อยที่ถูกจัดให้เรียนในชั้นปี 2 สำหรับการเปิดรายวิชาให้นิสิตลงทะเบียน ในช่วงปี พ.ศ. 2528 ถึง 2533 มีบางรายวิชาที่ยังไม่มีการเปิดให้ลงทะเบียนเลยแม้แต่ครั้งเดียว ทางด้านข้อบังคับและวิธีการเรียนการสอน มีการเปลี่ยนแปลงระบบเวลาของการศึกษาก่อนที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตรจะได้รับการยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัย จัดเวลาเรียนเป็น 3 ภาคการศึกษาปกติ และอีก 1 ภาคฤดูร้อน หลังจากเป็นมหาวิทยาลัย ได้จัดเวลาเรียนเป็นแบบทวิภาค คือ

มี 2 ภาคการศึกษาปกติและอาจมีอีก 1 ภาคฤดูร้อน จากการเปลี่ยนภาคการศึกษานี้ยังมีผลให้ต้องปรับจำนวนหน่วยกิตของรายวิชาต่าง ๆ ให้น้อยลง สำหรับวิธีการสอนพบว่าในหลักสูตรวิชาเอกศิลปศึกษามีวิชาทางปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่ มีจำนวนน้อยที่เป็นวิชาทางด้านทฤษฎี วิธีการเรียนการสอนแต่ละรายวิชาไม่มีการเปลี่ยนแปลงให้เห็นชัดเจน วิธีการสอนอาจจะเปลี่ยนแปลงบ้างตามปัจจัยทางด้านวัสดุอุปกรณ์ และอาจารย์ผู้สอน

ทางด้านข้อบังคับหรือระเบียบการวัดและประเมินผลมีการเพิ่มเติมบางส่วน และแก้ไขบางส่วนให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อเป็นแนวปฏิบัติร่วมกัน สำหรับส่วนที่แก้ไข ได้แก่ เกณฑ์การจำแนกฐานะชั้นปีของนิสิตด้วยจำนวนหน่วยกิต เกณฑ์การให้ปริญญาเกียรตินิยม เป็นต้น ส่วนที่กำหนดเพิ่มเติม ได้แก่ ข้อกำหนดเรื่องการผันสภาพนิสิตรอฝึก สัญลักษณ์ของการวัดผล ส่วนวิธีการประเมินผลของแต่ละรายวิชานั้น ถ้าเป็นวิชาทางทฤษฎีจะมีการสอบปลายภาคหรืออาจมีการสอบเก็บคะแนน กลางภาค และการนำเสนอรายงาน วิชาทางด้านปฏิบัติประเมินผลงานของนิสิตเป็นส่วนใหญ่ การเข้าชั้นเรียน การส่งงานตรงเวลา มีคะแนนเป็นสัดส่วนรองมา สภาพการวัดผลและประเมินผลในรายวิชาต่าง ๆ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงให้เห็นเด่นชัดนัก

สำหรับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งสนับสนุนหลักสูตร ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ สื่อการสอน โสตทัศนูปกรณ์ อาคารสถานที่ รวมทั้งเอกสารและหนังสือสำหรับค้นคว้า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงที่เด่นชัดทางด้านจัดการ ระบบการจัดเก็บและบริการ สิ่งสนับสนุนหลักสูตรที่มีการเปลี่ยนแปลงบ้าง ได้แก่ โสตทัศนูปกรณ์ วัสดุอุปกรณ์ มีความทันสมัยแปลกใหม่และมีประสิทธิภาพการใช้งานมากขึ้น เอกสารและหนังสือที่ใช้ค้นคว้ามียังมีจำนวนมากขึ้น

วิวัฒนาการด้านการเรียนการสอนของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ด้านเนื้อหาวิชามีการเปลี่ยนแปลงไปโดยลำดับ จำนวนรายวิชาศิลปศึกษาในหลักสูตรเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะวิชาบังคับมีแนวโน้มมากขึ้นทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร ในทางตรงกันข้ามรายวิชาเลือกมีแนวโน้มลดลง

สำหรับการจัดแผนการเรียนของหลักสูตรปี พ.ศ. 2512 รายวิชาบังคับส่วนใหญ่ ถูกจัดให้เรียนในชั้นปี 1 ในหลักสูตรฉบับต่อมา จัดแผนการเรียนรายวิชาบังคับให้กระจายไปอยู่ในชั้นปีอื่น ๆ มากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามยังจัดให้นิสิตปี 1 เรียนรายวิชาบังคับ มากกว่านิสิตชั้นปีอื่น ๆ จำนวนรายวิชาบังคับของแผนการเรียนของชั้นปี 2 ปี 3 และปี 4 มีจำนวนรองลงมา หลักสูตรปี พ.ศ. 2515 2520 และ 2525 จัดให้รายวิชาเลือกให้นิสิตเรียนในชั้นปี 2 ปี 3 และปี 4 เป็นส่วนใหญ่ แต่ในหลักสูตรปี พ.ศ. 2529 กลับให้เรียนวิชาเลือกในชั้นปี 3 และชั้นปี ที่ 2 เป็นส่วนใหญ่

สำหรับการเปลี่ยนแปลงรายวิชา มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดในการแก้ไขหลักสูตรครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2515 มีการตัดรายวิชาบางส่วนออกไปและจัดรายวิชาใหม่เข้าแทนที่ การเปิดรายวิชาให้นิสิตลงทะเบียนตั้งแต่ปีการศึกษา 2520 - 2533 รายวิชาบังคับส่วนใหญ่ เปิดให้ลงทะเบียนทุกปีอย่างน้อยปีละครั้ง ส่วนรายวิชาเลือกเปิดให้นิสิตลงทะเบียนเรียนเป็นส่วนใหญ่ มีส่วนน้อยที่ไม่เคยเปิดให้ลงทะเบียน ในช่วงเวลาการใช้หลักสูตรปี พ.ศ. 2520 สายวิชาที่เปิดให้นิสิตลงทะเบียนมากที่สุด คือ สายวิชาจิตรกรรม และสายวิชาภาพพิมพ์ ในหลักสูตรปี พ.ศ. 2525 สายวิชาจิตรกรรมเปิดให้นิสิตลงทะเบียนเรียนมากที่สุด หลักสูตรปี พ.ศ. 2529 วิชาทางด้านภาพพิมพ์เปิดให้นิสิตลงทะเบียนเรียนมากที่สุด

การอภิปรายผลการวิจัย

ในการอภิปรายผลการวิจัยเรื่อง วัฒนาการหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรีในสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ผู้วิจัยได้เสนอการอภิปรายผลการวิจัยไว้เป็น 2 ตอน คือ หลักสูตรศิลปศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของไทย และวัฒนาการของหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรีของสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย

ตอนที่ 1 หลักสูตรศิลปศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของไทย

1. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ที่เด่นชัดมีอยู่ 2 ประการ คือ

1.1 มีการจัดโครงสร้างหลักสูตรใหม่ ในปี พ.ศ. 2519 โดยการตัดกลุ่มวิชาสามัญทั่วไป ออกจากหลักสูตร การจัดการศึกษาซึ่งเดิมมี 3 ภาคการศึกษาปกติ มาเหลือเพียง 2 ภาคการศึกษาปกติ ปรับปรุงรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตร ปรับลดจำนวนหน่วยกิตของรายวิชาต่าง ๆ ให้เหลือเพียงวิชาละ 2 หน่วยกิต และลดจำนวนหน่วยกิตรวมของหลักสูตรจาก 105

หน่วยกิต เป็นอย่างน้อย มาเหลือเป็น 70 หน่วยกิต การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เหล่านี้น่าจะมีสาเหตุมาจาก

การขยายงานของสถาบัน เพราะตั้งแต่ พ.ศ.2513 เป็นต้นมา วิทยาลัยวิชาการศึกษา มีสาขาอยู่ในส่วนภูมิภาค 4 แห่ง อยู่ในส่วนกลาง 3 แห่ง ด้วยความช่วยเหลือของมหาวิทยาลัยอินเดียน่า ประเทศสหรัฐอเมริกา ทำให้อาจารย์ของวิทยาลัยมีวุฒิและความสามารถสูงขึ้น มีห้องสมุดและอุปกรณ์การเรียนการสอนมากขึ้น จึงได้พยายามยกฐานะของวิทยาลัยให้เป็นมหาวิทยาลัย และทำได้สำเร็จในปี พ.ศ.2517 ประกอบด้วย 6 คณะวิชาและอีก 2 สำนักงานอิสระ การปรับตัวครั้งนี้ส่งผลให้มีการปฏิรูปหลักสูตรของมหาวิทยาลัยโดยทำไปรวมทั้งหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรีด้วย

1.2 หลักสูตรให้ความสำคัญต่อวิชาเฉพาะทางศิลปศึกษามากขึ้น โดยทำการเพิ่มเติมวัตถุประสงค์ด้านการเตรียมผู้เรียนให้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ด้วยการเพิ่มจำนวนหน่วยกิตของวิชาเฉพาะทางศิลปศึกษาให้มากขึ้น การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นในช่วงการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรปี พ.ศ.2525 สำหรับสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนี้น่าจะเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงภายนอก ซึ่งสถานการณ์ของการครุศึกษาในเวลานั้น มีการเร่งรัดการฝึกหัดครู โดยเฉพาะในช่วงของแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 2 และ 3 (ปี พ.ศ. 2510 - 2519) ทำให้บัณฑิตครุมีจำนวนเกินความต้องการ ซึ่งรวมถึงบัณฑิตครุศิลปศึกษาด้วย ถึงแม้ว่ามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตรจะมีเป้าหมายปรับปรุงคุณภาพของครูประจำการ และผู้ที่จบอนุปริญญาแต่ยังไม่มีการนำมาเรียนต่ออีก 2 ปี ซึ่งบัณฑิตประเภทหลังนี้เมื่อเรียนจบหลักสูตรแล้วก็ต้องหางานทำเช่นเดียวกัน

จากการอภิปรายผลดังกล่าว ทำให้เห็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรศิลปศึกษา ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ซึ่งมีอยู่ 2 การสำคัญ ดังนี้

1. ปัจจัยที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายในสถาบัน เช่น นโยบาย การเจริญเติบโตของมหาวิทยาลัย และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสถาบัน เป็นต้น
2. ปัจจัยที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอก เช่น ปัญหาและสภาพความต้องการของสังคม สิ่งเหล่านี้จะสะท้อนออกมาในรูปของแผนพัฒนาอุดมศึกษาฉบับต่าง ๆ

จากปัจจัยดังกล่าวข้างต้น ทำให้เห็นสภาพแนวโน้มของหลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ดังนี้

1. อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรี ครั้งสำคัญในอนาคต เนื่องจากเงื่อนไขด้านคุณสมบัติของผู้เข้าศึกษา เพราะมีแนวโน้มว่าผู้ที่จบระดับอนุปริญญาจะมีน้อยลง เพราะสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวิทยาลัยครู วิทยาลัยอาชีวศึกษา ต่างได้พัฒนาหลักสูตรของตนให้สูงขึ้นจนถึงระดับปริญญาตรี ตามความต้องการของตลาดแรงงานในอนาคต ดังนั้นโอกาสที่ผู้เรียนจะเลือกเรียนจบเพียงระดับอนุปริญญาจึงมีน้อยลง ประกอบกับนโยบายของมหาวิทยาลัยที่ต้องการยกเลิกหลักสูตรเทียบและหลักสูตรภาคพิเศษต่าง ๆ

2. จากการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรในข้อ 1 คาดว่าโครงสร้างของหลักสูตรศิลปศึกษา คงมีความสอดคล้องกับหลักสูตรมาตรฐานศิลปศึกษาของสมาคมศิลปศึกษาแห่งชาติ (The National Art Education Association) ประเทศสหรัฐอเมริกา ทำให้หลักสูตรมีมาตรฐานสูงอยู่ในระดับนานาชาติ เนื่องจากมหาวิทยาลัยมีความพร้อมที่จะสามารถดำเนินการได้

3. หลักสูตรใหม่ที่เกิดขึ้น จะมีการวางเป้าหมายให้สอดคล้องกับหลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาโทของมหาวิทยาลัย

4. ทางด้านเนื้อหาวิชาของหลักสูตร จะสามารถเปิดการเรียนการสอนได้อย่างกว้างขวางและครอบคลุม เนื่องจากมีความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับภาควิชาศิลปวัฒนธรรม ซึ่งมีแนวโน้มที่จะพัฒนาเป็นคณะศิลปกรรมศาสตร์ แต่อุปสรรคสำคัญอยู่ที่ไม่สามารถขยายอัตรากำลังได้ทันตามความต้องการ

2 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาศิลปศึกษา ที่ได้ค้นพบจากการวิจัย มีลักษณะเด่นชัดอยู่ 3 ประการคือ

2.1 โครงสร้างหลักสูตรมีความซับซ้อนน้อยลง การเปลี่ยนแปลงในข้อนี้ น่าจะมีสาเหตุเนื่องมาจาก

2.1.1 การเจริญเติบโตของคณะครุศาสตร์ หลักสูตรฉบับแรกของคณะ (ฉบับ พ.ศ.2500) มีเพียง 2 สาขา คือ ประถมศึกษา และ มัธยมศึกษา หลักสูตรปีพ.ศ.2515 มีทั้งหมด 10 แผนกวิชา มีให้เลือกเรียน 27 โปรแกรม แต่ละโปรแกรมมีเป้าหมายของการผลิตบัณฑิตเป็นของตนเอง ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องมีความรู้ในโปรแกรมอื่น ๆ อีก ประกอบกับแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับที่ 3 ได้กำหนดนโยบายปรับปรุงคุณภาพและประสิทธิภาพการจัดการศึกษาให้สูงขึ้น ทั้งด้านบริหารและวิชาการ เพื่อลดการสูญเปล่า โดยเฉพาะในระดับปริญญาตรี การตัดหมวดวิชาโทซึ่งเป็นส่วนสำรองไว้สำหรับการสอนในด้านอื่น ๆ แล้วเพิ่ม

หน่วยกิตให้กับหมวดวิชาเฉพาะ หรือวิชาอื่น ๆ ทำให้หลักสูตรสามารถผลิตบัณฑิตศิลปศึกษาให้มีคุณภาพเฉพาะทางมากขึ้น ลดความสูญเปล่า เนื่องจากไม่ต้องเรียนในหมวดวิชาโท ซึ่งอาจไม่ได้นำไปใช้สอนจริง เพราะแต่ละสาขาต่างมีวิชาเอกของตนอยู่แล้ว

2.1.2 การปรับปรุงวัตถุประสงค์วิชาเฉพาะที่ต้องการ ให้นิสิตสามารถนำความรู้ไปเป็นพื้นฐานการศึกษาต่อขั้นสูง จึงต้องปรับฐานการศึกษาวิชาศิลปศึกษา ให้กว้างขวางขึ้น จึงอาจเป็นสาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้ตัดรายวิชาโท เพื่อให้รายวิชาเฉพาะมีจำนวนหน่วยกิตเพิ่มขึ้น

2.2 หลักสูตรให้ความสำคัญต่อวิชาเฉพาะศิลปศึกษามากขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่า

2.2.1 แนวโน้มของหลักสูตรครุศึกษาไทยต้องการครูที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขามากขึ้น เนื่องจากสถาบันฝึกหัดครูมีจำนวนมาก หลักสูตรการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ มีเพิ่มมากขึ้นเช่นเดียวกัน การผลิตครูให้มีความรู้ทางกว้างหรือรอบรู้หลายด้าน จึงไม่จำเป็น นอกจากครูในสาขาประถมศึกษาซึ่งต้องมีความรู้ทางกว้าง และมีจำนวนมากเพียงพออยู่แล้ว

2.2.2 เนื่องมาจากผลสะท้อนของปัญหาที่เกิดจากการเร่งรัดการผลิตครูในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาฉบับที่ 2 และ 3 (ปีพ.ศ.2510-2529) ทำให้บัณฑิตครูมีจำนวนเกินความต้องการของตลาดแรงงาน สำหรับบัณฑิตครูศิลปศึกษาที่จบจากสถาบันต่าง ๆ ก็มีมากเช่นเดียวกัน จึงเป็นผลให้เกิดการปรับตัวขึ้นเพื่อมิให้บัณฑิตของสถาบันที่จบออกไปแล้วไม่มีงานทำ ซึ่งจะเกิดปัญหาสังคมตามมา หลักสูตรศิลปศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงเน้นการเรียนการสอนวิชาเฉพาะให้มากขึ้น เพื่อจะได้เป็นพื้นฐานสำหรับการประกอบอาชีพอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ต้องรอประกาศสมัครสอบบรรจุครูเพียงอย่างเดียว การปรับตัวในลักษณะนี้เกิดขึ้นกับสถาบันฝึกหัดครูแห่งอื่น ๆ เช่นเดียวกัน ตรงกับข้อค้นพบของสุรพันธ์ ยันต์ทอง (2533 : 198) ที่ว่าคุณลักษณะของบัณฑิตจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในสาขาเป็นอย่างดี วิทยาลัยครูจะต้องเปิดสอนสาขาจากวิชาที่มุ่งประกอบอาชีพอิสระมากขึ้น

2.3 หลักสูตรเน้นการศึกษาต่อ ทั้งนี้ น่าจะมาจากสาเหตุ 3 ประการคือ

2.3.1 เนื่องมาจากแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาตั้งแต่ฉบับที่ 3 เป็นต้นมาได้ส่งเสริมนโยบายเรื่องการศึกษาต่อของบัณฑิตในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งเป็นการยกระดับคุณภาพครูศิลปศึกษาอันเป็นการเสริมสร้างมาตรฐานการศึกษาของชาติ

2.3.2 การขยายตัวทางด้านอุดมศึกษามีมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นมหาวิทยาลัยเปิด มหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาค วิทยาลัยครู และวิทยาลัยเอกชน สถาบันเหล่านี้ต้องการบุคลากรที่มีวุฒิในระดับที่สูงกว่าปริญญาตรี เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น จึงจำเป็นต้องตั้งวัตถุประสงค์ในเรื่องนี้ให้ชัดเจน

2.3.3 เป็นทางออกของสถาบันในการแก้ปัญหาบัณฑิตมีจำนวนมากเกินกว่าความต้องการของตลาดแรงงาน เพื่อเป็นการถ่ายโอนจำนวนหรือชลดแรงงานส่วนเกิน จึงทำการสนับสนุนให้ศึกษาต่อในชั้นสูงขึ้น โดยในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ได้กำหนดไว้ในแผนอย่างชัดเจน เพื่อมุ่งส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนจัดการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษา

จากการอภิปรายผลดังกล่าวทำให้เห็นปัจจัยที่ส่งผลต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรศิลปศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งมี 2 ประการ คือ

1. เป็นปัจจัยที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอก ซึ่งมีสภาพเงื่อนไขความต้องการ หรือปัญหาที่แตกต่างกันไป สภาพเหล่านี้ได้สะท้อนออกมาในรูปของแผนการศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับต่าง ๆ
2. เป็นปัจจัยที่เกิดจากสถาบัน เช่น นโยบายของมหาวิทยาลัย ของคณะกรรมการศาสตร์ รวมทั้งการขยายตัวของสถาบันก็มีส่วนทำให้หลักสูตร เปลี่ยนแปลงไปได้ เช่นเดียวกัน

จากปัจจัยดังกล่าวข้างต้นทำให้เห็นสภาพแนวโน้มของหลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาตรีของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในอนาคตได้ดังนี้

1. ทางด้านการจัดโครงสร้างหลักสูตรจะยังไม่มีการเปลี่ยนแปลง เพราะโครงสร้างของหลักสูตรศิลปศึกษาในปัจจุบันมีความสอดคล้องกับหลักสูตรมาตรฐานศิลปศึกษาของสมาคมศิลปศึกษาแห่งชาติ ประเทศสหรัฐอเมริกา
2. หลักสูตรศิลปศึกษามีแนวโน้มจะกลับมาผลิตบุคลากรทางด้านศิลปศึกษาโดยตรงมากขึ้น เนื่องจากสถาบันที่ผลิตบัณฑิตศิลปศึกษาของวิทยาลัยครูซึ่งมีจำนวนการผลิตบัณฑิตด้านนี้ค่อนข้างมาก ได้ปรับตัวโดยเน้นการเรียนการสอนด้านวิชาชีพทางศิลปะมากขึ้น ประกอบกับทางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีฐานะของการเป็นผู้นำทางการศึกษาสถาบันหนึ่ง จึงน่าจะมีแนวโน้มของการปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในอนาคตที่คงสภาพการเป็นผู้นำทางการศึกษาควบคู่กันไป
3. หลักสูตรศิลปศึกษาจะยังคงยึดวัตถุประสงค์ด้านการศึกษาต่อ และอาจปรับหลักสูตรให้มีความต่อเนื่องกับวิธีการศึกษาในชั้นสูง เช่น เพิ่มรายวิชาด้านการแสวงหาความรู้ และวิชาทางด้านเทคโนโลยีทางการศึกษา เป็นต้น
4. เนื้อหารายวิชาของหลักสูตรโดยส่วนใหญ่จะยังคงไม่เปลี่ยนแปลง แต่อาจมีการปรับปรุงรายวิชา จัดกลุ่มวิชาบ้าง ตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมและความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ส่วนจำนวนเนื้อหาของหลักสูตรมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะวิชาที่เกี่ยวข้องกับ

วิทยาการใหม่ ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จรรยา กลางณรงค์ (2533 : 368) ที่ว่า การปรับปรุงหลักสูตรของคณะครุศาสตร์จะเน้นความสอดคล้องกับวิทยาการสมัยใหม่ และวิชาเหล่านี้ น่าจะได้รับความสนใจจากนิสิตค่อนข้างสูง ส่วนวิชาดั้งเดิมในหลักสูตรจะยังคงอยู่ เพื่อให้หลักสูตร มีความครบถ้วนสมบูรณ์ แต่วิชาบางส่วนอาจจะได้รับความสนใจจากนิสิตน้อย โดยเฉพาะวิชาที่มี เนื้อหาด้านศิลปะล้วน ๆ และเป็นวิชาขั้นสูง ตลอดจนวิชาที่ต้องใช้วัฒนธรรมชาติในการเรียนการสอน ส่วนวิชาที่จะได้รับความนิยม เป็นวิชาด้านประยุกต์ศิลป์ แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอาจารย์ผู้สอนเป็นสำคัญ

5. หลักสูตรยังมีแนวโน้มคงจำนวนหน่วยกิตไว้ที่ 145 หน่วยกิต สอดคล้องกับข้อค้นพบ ของ จรรยา กลางณรงค์ (2533 : 356) ที่ว่าโครงสร้างของหลักสูตรครุศาสตร์บัณฑิตในอนาคตจะมีจำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 145 หน่วยกิต

6. จะมีการเร่งรัดปรับปรุงสภาพการเรียนการสอนโดยเฉพาะด้านอาคารสถานที่และ วัสดุอุปกรณ์ เนื่องจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีแนวโน้มของการปรับตัวเป็นมหาวิทยาลัยอิสระ และมีรายได้จากทรัพย์สินของมหาวิทยาลัยมากขึ้น

7. การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรจะอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่มีความชัดเจนขึ้น เนื่องจาก มหาวิทยาลัยมีการส่งเสริมให้อาจารย์ทำวิจัยมากขึ้น ส่วนการศึกษาในระดับปริญญาโทซึ่งเน้น การศึกษาวิจัย ศึกษาข้อมูล ทำให้ได้ข้อค้นพบต่าง ๆ จะถูกนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร สอดคล้องกับงานวิจัยของ จรรยา กลางณรงค์ (2533 : 358) ที่ว่า คณะครุศาสตร์จะมีการ ติดตามหลักสูตรและการสอนอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้อาจารย์ทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องที่สอน

3. มหาวิทยาลัยขอนแก่น

เนื่องจากหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยขอนแก่น เพิ่งเปิด การเรียนการสอนเมื่อปี พ.ศ. 2529 การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรจึงมีน้อย ส่วนของการ เปลี่ยนแปลงที่มีความน่าสนใจมากที่สุด คือการกำหนดคุณสมบัติของผู้เข้าศึกษาให้กว้างขึ้น ทำให้ ต้องจัดหลักสูตรออกเป็น 2 แบบ แบบแรกสำหรับผู้จบ ป.กศ.สูง แบบที่ 2 สำหรับผู้ที่จบวุฒิ ปว.ท. และ ปว.ช. เพราะผู้เข้าศึกษามีพื้นฐานทางการศึกษามาต่างกัน

จากสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาในปัจจุบัน เป็นปัจจัย ที่มีผลต่อการจัดการศึกษาของหลักสูตรศิลปศึกษา ของมหาวิทยาลัยขอนแก่นในอนาคตดังนี้

1. มีแนวโน้มของการคงโครงสร้างหลักสูตร 2 ปี ไว้ต่อไป เนื่องจากยังต้องการ การพัฒนาปัจจัยพื้นฐานสำคัญของหลักสูตรอีกระยะหนึ่ง เช่น บุคลากร อาคารสถานที่ เป็นต้น

2. มีแนวโน้มว่าหลักสูตรแบบที่ 2 จะมีผู้สนใจเข้าศึกษามากกว่าแบบที่ 1 เพราะ ปัจจุบันวิทยาลัยครูปรับปรุงหลักสูตรถึงระดับปริญญาตรี ส่วนแบบที่ 2 รับผู้จบ ป.วท. และป.วช.

ซึ่งในส่วนภูมิภาคยังมีสถาบันที่ผลิตผู้จบการศึกษาอยู่ในระดับนี้อีกมาก

ตอนที่ 2 วิวัฒนาการหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรี ในสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย

ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรศิลปศึกษาของทั้ง 3 สถาบัน มีทั้งส่วนที่คล้ายกัน และแตกต่างกัน ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่คล้ายกันจะมีผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงภายนอกสถาบัน เช่น สภาพของสังคมเปลี่ยนแปลง การขยายตัวของการศึกษาชาติ ความต้องการอัตรากำลังคน ของภาครัฐและเอกชน เป็นต้น ส่วนลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่าง โดยมากมักจะมีเงื่อนไขที่สืบเนื่องมาจากภายในสถาบันเอง เช่น นโยบายของสถาบัน การปรับปรุงสถาบันอันเนื่องมาจากการเจริญเติบโต เป็นต้น เพื่อให้การอภิปรายผลมีความชัดเจน ผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นของการอภิปรายไว้ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงที่คล้ายกัน เป็นเรื่องเกี่ยวกับทิศทางของวัตถุประสงค์หลักสูตร ที่ต้องการให้บัณฑิตที่จบออกไปมีความรู้ความสามารถในวิชาเฉพาะด้านศิลปะมากขึ้น เพื่อจะได้มีทางเลือกสำหรับการประกอบอาชีพมากขึ้น จากการเปลี่ยนวัตถุประสงค์นี้ทำให้มีการปรับโครงสร้างจำนวนหน่วยกิต ให้สอดคล้องกัน สิ่งที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนี้ น่าจะเกิดจากปัจจัยภายนอก ซึ่งได้แก่ผลของการเร่งผลิตบัณฑิตครูในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาในฉบับที่ 2 และ 3

2. กระบวนการเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรมีลักษณะแตกต่างกัน หลักสูตรศิลปศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและค่อยเป็นค่อยไป แต่หลักสูตรของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตรมีการเปลี่ยนแปลงน้อยครั้ง แต่การเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมาก ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่าพื้นฐานความเป็นมาของสถาบันทั้ง 2 มีความแตกต่างกัน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งนอกจากจะเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทยแล้ว ยังมีปัจจัยพื้นฐานในการจัดโครงสร้างมหาวิทยาลัย การสนับสนุนจากรัฐ รวมทั้งมีทรัพย์สินซึ่งอำนวยประโยชน์ให้การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยเป็นไปตามแผนที่วางไว้ได้มาก ในขณะที่เปิดหลักสูตรศิลปศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอย่างเต็มรูปแบบ และคณะครุศาสตร์มีความเป็นปึกแผ่น แต่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร พัฒนาตนเองขึ้นมาจากรโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง มาเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา และเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงสถานภาพแต่ละขั้นตอน เกิดจากแรงผลักดันของสังคม และการขยายตัวของสถาบันเอง ประกอบกับได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงเพื่อไปสู่

สภาพใหม่ จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ ในลักษณะของการปฏิรูปเพื่อให้เป็นมหาวิทยาลัยที่สมบูรณ์ มีมาตรฐานทัดเทียมกับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ หลักสูตรศิลปศึกษา เกิดขึ้นในช่วงก่อนการเปลี่ยนสถานภาพให้เป็นมหาวิทยาลัย ดังนั้นจึงทำให้ได้รับผลกระทบค่อนข้างสูง มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรค่อนข้างมาก

3. หลักสูตรศิลปศึกษาของทั้ง 3 สถาบัน มีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตบัณฑิตศิลปศึกษาเหมือนกัน แต่จุดเน้นของหลักสูตรแตกต่างกัน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และมหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นหลักสูตรต่อยอด คือรับผู้ที่จบอนุปริญญา มาเรียนต่อในหลักสูตร ผู้เรียนส่วนหนึ่งอาจจะเป็นครูประจำการแล้ว หรือเป็นผู้ที่จบใหม่ หลักสูตรของทั้ง 2 สถาบัน จึงมีลักษณะของการให้โอกาสทางการศึกษา และปรับปรุงคุณภาพของครูประจำการไปพร้อมกัน แต่ทางมหาวิทยาลัยขอนแก่นมุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการในภูมิภาค ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมาย และหลักการของมหาวิทยาลัย

ส่วนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มุ่งเน้นในเรื่องของการผลิตบุคลากรด้านศิลปศึกษาให้ครบถ้วนสมบูรณ์ โดยรับผู้ที่จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายเข้ามาศึกษาต่ออีก 4 ปี

จากการศึกษาวิวัฒนาการหลักสูตรศิลปศึกษาของทั้ง 3 สถาบัน พบว่าสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงเกิดจากปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในของแต่ละสถาบัน ดังนั้นแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาตรีของสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยจะเป็นอย่างไรก็ขึ้นกับปัจจัยเหล่านี้ ซึ่งแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรในอนาคต น่าจะมีแนวทางดังนี้

1. หลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาตรี มีแนวโน้มเปลี่ยนเป็นหลักสูตร 4 ปี ทุกสถาบัน เนื่องจากหลักสูตรเทียบหรือหลักสูตรต่อยอดเหล่านี้ต้องการผู้จบอนุปริญญาเข้าศึกษา แต่ผู้จบตามาจัดตั้งกล่าวว่ามีแนวโน้มน้อยลง
2. หลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาตรีมีแนวโน้มของการวางรากฐานด้านการศึกษาต่อในชั้นสูง เพราะปัจจุบัน ทั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ได้เปิดหลักสูตรศิลปศึกษาระดับมหาบัณฑิต จึงเป็นช่องทางของการศึกษาต่อได้

ข้อเสนอแนะ

1. ทิศทางของหลักสูตรศิลปศึกษาในปัจจุบันมีแนวโน้มจัดวิชาการด้านศิลปะให้มีสัดส่วนจำนวนหน่วยกิตเพิ่มขึ้น ส่วนวิชาสามัญทั่วไปมีสัดส่วนจำนวนหน่วยกิตน้อยลง ทั้งนี้เพราะว่าหลักสูตรต้องการให้บัณฑิตมีทางเลือกในการประกอบอาชีพด้านอื่น ๆ การเปลี่ยนแปลงนี้มีแนวโน้มให้ผู้เรียนหันไปสนใจวิชาชีพด้านอื่น ๆ มากกว่าวิชาชีพครูซึ่งมีผลตอบแทนค่อนข้างน้อย

ด้วยเหตุนี้อาจก่อให้เกิดผลเสียต่อการเรียนการสอนศิลปศึกษาของโรงเรียนในอนาคตได้

2. หลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรีควรพัฒนาบทบาทหน้าที่ด้านศิลปศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาบุคลากรทางด้านศิลปะตามโรงเรียนต่าง ๆ ซึ่งมีอีกเป็นจำนวนมากที่ไม่เคยได้ฝึกฝนหรืออบรมเกี่ยวกับการสอนศิลปะมาก่อนแต่ต้องรับภาระงานสอนทางด้านศิลปศึกษา

3. ทางด้านการเรียนการสอน ควรแก้ปัญหาเรื่องความขาดแคลนอุปกรณ์และเครื่องใช้ต่าง ๆ ในการเรียนการสอน อาคารสถานที่ การบริการ รวมทั้งการดูแลรักษาซ่อมแซม ปัญหาดังกล่าวนี้มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การแก้ปัญหาคควรมาจากความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องทั้ง 3 ฝ่าย ได้แก่ อาจารย์ผู้สอน ผู้เรียน และผู้บริหาร ด้วยการสร้างระบบตรวจสอบให้รัดกุมขึ้น กำหนดขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบให้ชัดเจน รวมทั้งการสร้างทัศนคติใหม่ในการใช้สิ่งของส่วนรวม เช่น กำหนดให้มีวันทำความสะอาดเครื่องมือและอาคารสถานที่เป็นประจำ

4. แม้จำนวนหนังสือศิลปะของแต่ละสถาบันจะมีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่หนังสือศิลปะบางสาขายังมีอยู่น้อย และส่วนใหญ่เป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งไม่เอื้ออำนวยต่อการค้นคว้าของนิสิต ดังนั้นผู้สอนจึงควรเร่งจัดทำหนังสือประกอบการค้นคว้าให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ศึกษาติดตามผลการประกอบอาชีพของบัณฑิตสาขาศิลปศึกษา จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยขอนแก่น
2. วิเคราะห์หลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรีในปัจจุบันของทั้ง 3 สถาบัน
3. ศึกษาแนวโน้มของหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรีในสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย
4. เปรียบเทียบหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรีของสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ในประเทศไทยกับหลักสูตรมาตรฐานศิลปศึกษา ของสมาคมศิลปศึกษา ประเทศสหรัฐอเมริกา